

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України

КРИМІНАЛІСТИКА І СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

Міжвідомчий
науково-методичний збірник

Заснований у 1964 році

Видається один раз на рік

Випуск 67

Київ
2022

Криміналістика і судова експертиза: міжвідом. наук.-метод. зб. / Київський НДІ судових експертиз; редкол.: Д. В. Журавльов (голов. ред.), О. Г. Рувін (заст. голов. ред.) та ін. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2022. – Вип. 67. – 704 с.

Міжвідомчий науково-методичний збірник «Криміналістика і судова експертиза» – вітчизняне, фахове, наукове, юридичне, інформаційне видання, включене до категорії «Б» з юридичних наук за спеціальністю 081 «Право», видається один раз на рік, друкується змішаними мовами: українською, англійською та розповсюджується на території держави та за її кордоном.

В збірнику відображені підсумки наукових досліджень в області теорії та історії судової експертизи, розробок та вдосконалення методик різних видів судово-експертних досліджень. Розглянуто актуальні питання слідчої тактики та методики розслідування злочинів.

Для судових експертів, працівників органів досудового розслідування, суддів, викладачів, студентів, аспірантів юридичних і медичних вищих навчальних закладів.

Видання внесено до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук: наказ Міністерства освіти і науки України від 26.11.2020 № 1471.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: серія KB № 22032-11932ПР

Зареєстровано на платформі «Наукова періодика України» та в міжнародних наукометричних базах даних «Index Copernicus», «Ulrich'sPeriodicals», «ERICH PLUS», «Google Scholar». Редакція здійснює присвоєння кожному опублікованому матеріалу ідентифікатор міжнародного стандарту DOI (digital object identifier).

Редакційна колегія:

Д. В. Журавльов (голов. ред.), О. Г. Рувін (заст. голов. ред.), В. П. Колонюк (відповід. секретар), О. П. Ващук, Т. Д. Голікова, О. С. Дніпров, А. В. Доровських, В. Г. Дрозд, Ю. Б. Ірхін, О. С. Катаррага, М. В. Колесникова, О. О. Косиця, П. М. Куликов, М. П. Молибога, Г. Мозурайтіс, Н. В. Нестор, А. Н. Овсепян, В. Л. Ортинський, П. Д. Петренко, О. О. Посільський, К. П. Проскура, О. В. Сачко, А. В. Столітній, В. В. Тищенко, М. Ченторіцка, Ю. В. Чижмарь, К. І. Чижмарь, О. С. Юнін

Матеріали в збірнику подаються в авторській редакції

Адреса головної організації:
03057, Київ, вул. Смоленська, 6
Тел./факс: 200-29-11, 200-29-29

ВСТУП

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України навіть у складних умовах воєнного стану, введеного в Україні 24 лютого 2022 року у зв'язку з вторгненням російських збройних сил на територію нашої держави, пропонує читачам черговий 67-й випуск міжвідомчого науково-методичного збірника «Криміналістика і судова експертиза».

Унікальність цього випуску обумовлена тим, що збірник «Криміналістика і судова експертиза» вперше виходить під час війни, яка завдяки героїзму українських бійців вже не один місяць триває на нашій землі з активним веденням бойових дій і невинуватим звірством солдат російського агресора, які вдаються до масових вбивств, катувань та інших злочинів проти мирного населення на тимчасово окупованих територіях, до знищення бойовими ракетами, авіацією та артилерією цивільних об'єктів критичної для життєдіяльності людей інфраструктури, культурних і матеріальних цінностей українського суспільства у багатьох регіонах країни. І в цей період на сторінках даного видання, зміст якого складають результати оригінальних наукових досліджень судових експертів, криміналістів, співробітників правоохоронних органів і правозахисних інституцій, викладачів і науковців, обговорюється широке коло актуальних питань теоретичного, методологічного і практичного характеру, ведуться наукові дискусії вчених і практиків.

Сьогодні наша головна надія на українських військових та волонтерів, від яких дуже залежить існування України. Зараз вони, і серед них низка наших експертів, борються за те, щоби звірства російських окупантів, які побачив увесь світ, ніколи не відбувалися знову.

У експертної спільноти дуже важлива місія. Цицерон казав, що найбільша спокуса злочину полягає у розрахунку на безкарність, і ми повинні зробити все можливе для того, щоб таких спокус не лишилось. Кожен злочин має бути зафіксовано. Кожна задіяна в ньому особа має бути встановлена, і правосуддя повинно бути лише питанням часу.

Видання збірника збагачує наукові надбання у галузі теорії судової експертизи і криміналістики, сприяє збереженню наукового потенціалу України під час сучасної російської збройної агресії та слугує розвитку наукових уявлень про судово-експертне та криміналістичне забезпечення протидії кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану.

Дякуємо всім, хто надіслав статті за можливість ділитися досвідом та переймати кращі практики, за Вашу свідому громадянську позицію у питанні досягнення спільної мети. Ваша участь у заходах такого рівня демонструє приклад палкої відданості роботі у галузі судової експертизи, саме Ваша щоденна праця, терпіння, відповідальність безумовно приведуть до перемоги України у цій нелегкій війні з російським агресором.

Ми маємо надію на подальшу плідну співпрацю й віримо, що заходи такого рівня стануть запорукою досягнення подальших цілей у встановленні істини та справедливості.

Ми вільні! Ми сильні! Ми переможемо! Слава Україні!

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.17>
УДК 343.148

Василь Миколайович Стратонов
доктор юридичних наук, професор
професор кафедри національного, міжнародного права
та правоохоронної діяльності

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7548-0630>
E-mail: Stratonov@ksu.ks.ua

Микола Вікторович Проценко
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри національного,
міжнародного права та правоохоронної діяльності

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0834-5655>
E-mail: protsenkov1980@gmail.com

Херсонський державний університет

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ

Стаття присвячена питанням визначення поняття штучного інтелекту, закріплення цього поняття у національному законодавстві та його застосуванню в тексті нормативно-правових актів, які регулюють організацію й здійснення судочинства в Україні. Автори вказують на проблеми, які пов'язані із застосуванням поняття штучного інтелекту в судочинстві України та вносять пропозиції щодо вирішення зазначених проблем.

Ключові слова: судочинство; штучний інтелект; цифровий суд; спеціалізоване програмне забезпечення суду; автоматизована система документообігу суду.

Постановка проблеми. У наш час поширеного використання штучного інтелекту в багатьох сферах суспільного життя набувають усе більшого розповсюдження ідеї щодо його впровадження у систему судочинства в Україні. З цього приводу існує багато поглядів науковців, зокрема, щодо визначення поняття штучного інтелекту. При цьому відсутність єдності у ставленні до цього питання робить проблематичним закріплення у чинному законодавстві України, яке регулює здійснення судочинства, поняття штучного інтелекту. На розв'язання цієї проблеми спрямована дана наукова праця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню поняття штучного інтелекту присвячені праці таких авторів як М. М. Глибовець, О. В. Олецький, Н. В. Шишка, а також деяких інших. Проте, їх виявляється

на сьогодні недостатнім для того щоб поняття штучного інтелекту знайшло своє нормативне закріплення у чинному законодавстві України, яке регулює судочинство.

Мета дослідження. Метою є наукове обґрунтування доцільності закріплення у законодавстві, яке регулює здійснення судочинства в Україні, поняття штучного інтелекту.

Викладення основного матеріалу. У наш час штучний інтелект (далі – *artificial intelligence*, AI) набуває усе більшого розповсюдження і використовується у багатьох сферах життєдіяльності людини. «Лавина технічних досягнень, що забезпечили вдосконалення комп'ютерної пам'яті та зростання обчислювальної потужності комп'ютерів, привели до вражаючого прогресу в штучному інтелекті, але знадобилося чимало часу, поки машинне навчання досягло зрілості» [1].

Отже, не викликають подиву ідеї щодо впровадження у судочинство, які дедалі частіше висловлюються науковцями. Наприклад, Н. В. Шишка зазначає, що у Китаї з березня 2019 р. у додатку WeChat запроваджено функціонування цифрового суду, який доступний у 12 із 33 китайських провінцій та який через відеочат, модерований аватаром судді з китайським гербом, здійснює вирішення спорів між сторонами. За суддю діє й говорить штучний інтелект, який оцінює аргументи обох сторін та на їх основі виришує спір. При цьому, ухвалює рішення [1].

Серед науковців існує багато й інших поглядів на визначення AI.

Словник української мови наводить значення слів «штучний – зроблений рукою людини» та «інтелект – розумова, здатність людини думати, мислити» [2].

Як зазначають М. М. Глибовець та О. В. Олецький, «кожна людина вважає, що розуміє значення слова «інтелект», але якщо попросити її навести тлумачення цього слова, в переважній більшості чіткої відповіді не дістанемо» [3]. Вчені наголошують, що «поняття «штучний інтелект» не можна зводити лише до створення пристроїв, які повністю або частково імітують діяльність людини; не менш важливим є інше завдання: виявити механізми, які лежать в основі діяльності людини, щоб застосувати їх при вирішенні конкретних науково-технічних завдань» [4].

Електронна енциклопедія Britannica визначає AI як «здатність цифрового комп'ютера або керованого комп'ютером робота для виконання завдань, які зазвичай асоціюються з розумними істотами; термін AI часто застосовують до проекту розробки систем, наділених інтелектуальними процесами, характерними для людей, такими як здатність міркувати, відкривати сенс, узагальнювати або вчитися на минулому досвіді» [5].

Велика кількість різноманітних поглядів на визначення AI та особливості його застосування призвело до того, що з метою «аналізу факторів, які можуть вплинути на надійність систем, що забезпечують або використовують AI, і називаються системами AI Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) та Міжнародною електротехнічною комісією (IEC) створено технічний звіт ISO/IEC TR 24028 «Інформаційні технології – Штучний інтелект – Огляд надійності штучного інтелекту». У документі

коротко розглядаються існуючі підходи, які можуть підтримати або підвищити надійність технічних систем, і обговорюється їх потенційне застосування до систем штучного інтелекту; обговорюються можливі підходи до пом'якшення вразливостей систем AI, які стосуються надійності; обговорюються підходи до підвищення надійності систем AI» [6].

З метою врегулювання питань використання AI у судових системах Європейською комісією Ради Європи за ефективність правосуддя (CEPEJ) була прийнята Європейська етична хартія щодо використання AI у судових системах та їхньому середовищі, яка, як стверджують її автори, «є першим європейським інструментом, який визначає п'ять суттєвих і методологічних принципів, які застосовуються до автоматизованої обробки судових рішень і даних на основі методів AI; хартія орієнтована на приватні компанії, державні установи, відповідальні за розробку та впровадження інструментів та послуг штучного інтелекту в галузі судочинства, громадських осіб, які приймають рішення, відповідальні за нормативну базу, а також розробку, аудит або використання таких інструментів і послуг, а також фахівців з права» [7].

Застосування у вітчизняному судочинстві спеціалізованого програмного забезпечення полягає здебільшого у запровадженні та використанні автоматизованої системи документообігу суду. «Правове регулювання відносин, пов'язаних з її функціонуванням, здійснюється Положенням про автоматизовану систему документообігу суду, у тому числі відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про інформацію», «Про доступ до судових рішень», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та «Про захист персональних даних», «Про електронний цифровий підпис». Положення розроблено відповідно до вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, Кримінального процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про доступ до публічної інформації» та інших нормативних актів» [8].

Зокрема, положення про автоматизовану систему документообігу суду, затверджене Рішенням Ради суддів України від 26.11.2010 надає визначення автоматизованої системи: «це сукупність комп'ютерних програм і відповідних програмно-апаратних комплексів судів та Державної судової адміністрації України, що забезпечує функціонування документообігу суду, обіг інформації між судами різних інстанцій та спеціалізацій, передачу інформації до центральних баз даних залежно від спеціалізації судів, захист від несанкціонованого доступу тощо» [9].

Оскільки Конституція України зазначає, що «правосуддя в Україні здійснюють виключно суди; правосуддя здійснюють судді; у визначених законом випадках правосуддя здійснюється за участю присяжних» [10], а Закон України «Про судоустрій та статус суддів» визначає, що «суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними

договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [11], можна зробити висновок про те, що у вітчизняному судочинстві в даний час відсутня нормативна база щодо використання AI для винесення судових рішень.

Суттєвою перешкодою на шляху використання AI для винесення судових рішень (окрім етичних питань щодо такого застосування, які досі залишаються не вирішеними) є те, що «сучасний штучний інтелект має тенденцію до вузької спеціалізації, причому кожна система може досягати тільки дуже конкретних цілей, – на відміну від інтелекту людини, надзвичайно широкої» [1].

Висновки. У національному судочинстві в даний час відсутня нормативна база щодо використання штучного інтелекту для прийняття судових рішень.

Перелік посилань

1. Шишка Н. В. Перспективи та правові передумови запровадження штучного інтелекту при здійсненні правосуддя. *Грааль науки: міжнар. наук. журнал*. 2021. № 1 (лютий), С. 134-135.
2. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ, 1970-1980. URL: http://ukrit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh (дата звернення: 14.04.2022).
3. Глибовець М. М., Олецький О. В. Штучний інтелект. Київ, 2002. 364 с.
4. Теґмарк М. Життя 3.0. Доба штучного інтелекту / пер. з англ. Київ, 2019. 428 с.
5. Artificial intelligence. URL: <https://www.britannica.com/technology/hardware-computing>. (дата звернення: 14.04.2022).
6. Information technology – Artificial intelligence – Overview of trustworthiness in artificial intelligence. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso-iec:tr:24028:ed-1:v1:en>. (дата звернення: 18.04.2022).
7. Європейська етична хартія CEPEJ щодо використання штучного інтелекту (ШІ) у судових системах та їхньому середовищі. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence->

References

1. Shyshka, N. V. (2021). Prospects and legal prerequisites for the introduction of artificial intelligence in the administration of justice. *Grail of Science: International. Science. magazine*. No. 1 (February). P. 134-135 (in Ukrainian).
2. Bilodid, I. K. (1970-1980). (Ed), Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes. USSR Academy of Sciences. Institute of Linguistics. Kyiv. Retrieved from: http://ukrit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh. (in Ukrainian).
3. Glybovets, M. M., Oletsykyi, O. V. (2002). *Artificial intelligence*. Kyiv. 364 p. (in Ukrainian).
4. Tehmark, M. (2019). *Life 3.0. The era of artificial intelligence*. Kyiv. 428 p. (in Ukrainian).
5. Artificial intelligence. Retrieved from: <https://www.britannica.com/technology/hardware-computing>. (in English).
6. Information technology – Artificial intelligence – Overview of trustworthiness in artificial intelligence. Retrieved from: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso-iec:tr:24028:ed-1:v1:en>. (in English).
7. CEPEJ European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence (AI) in Judicial Systems and their Environment. Retrieved from: <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of->

ai-in-judicial-systems-and-their-environment. (дата звернення: 18.04.2022).

8. Щербак А. В. Особливості розподілу судових справ серед суддів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. С. 108-111.

9. Щодо Положення про автоматизовану систему документообігу суду: Рішення Ради суддів України від 26.11.2010 № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10#top>. (дата звернення: 18.04.2022).

10. Конституція України: офіц. текст. Київ, 2013. 96 с.

11. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#top>. (дата звернення: 18.04.2022).

artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment (in English).

8. Shcherbak, A. V. (2019). Features of the distribution of court cases among judges. *Current issues of domestic jurisprudence*. No. 6. P. 108-111. (in Ukrainian).

9. Regarding the Regulations on the automated document management system of the court: Decision of the Council of Judges of Ukraine as of 26.11.2010. No. 30. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10#top>. (in Ukrainian).

10. Constitution of Ukraine: official. text. Kyiv. 2013. 96 p. (in Ukrainian).

11. On the Judiciary and the Status of Judges: Law of Ukraine as of 02.06.2016 No. 1402-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#top>. (in Ukrainian).

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE PUBLICITY OF UKRAINE: REGULATORY DEFINITION

**V. Stratonov
M. Protsenko**

The article is devoted to the issues of defining the concept of artificial intelligence, fixing this concept in national legislation and its application in the text of legal acts regulating the organization and implementation of legal proceedings in Ukraine. The authors point out the problems associated with the use of the concept of artificial intelligence in the legal proceedings of Ukraine and make proposals for solving these problems.

In the article, the authors note that in our time, the prevalence of the use of artificial intelligence in various areas of human life, ideas for its implementation in legal proceedings have become more often expressed by scientists. They cite as an example the Chinese experience of the functioning of the digital court.

The definitions of the concept of "artificial intelligence", which are available in explanatory dictionaries and encyclopedias, are analyzed. Attention is drawn to the need to reflect in the definition of this concept not only the technical component of devices that imitate human activity, but such human abilities as to calculate, reveal the meaning, generalize and learn from past experience.

It is pointed out the need to take into account in the definition of the concept and when using artificial intelligence the special standards of reliability of artificial intelligence set out in the technical report ISO/IEC TR 24028 of the International Organization for Standardization (ISO) and the International Electrotechnical Commission (IEC), as well as the European Ethical Charter CEPEJ on the use artificial intelligence in judicial systems, which defines the main methodological principles used in the automated processing of judicial decisions.

In national legal proceedings, specialized software is reduced to the use of an automated court document management system. It is concluded that at the moment in Ukraine there is no regulatory framework for the use of artificial intelligence in order to make judicial decisions.

Key words: legal proceedings; artificial intelligence; digital court; specialized court software; court automated document management system.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.18>

УДК 343.98

Петро Дмитрович Біленчук
кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри кримінального права та процесу

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9599-0347>

E-mail: aur.consalt@gmail.com

Національний авіаційний університет

Віктор Петрович Колонюк
кандидат юридичних наук, доцент, учений секретар

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7714-5732>

E-mail: viktor.koloniuk@kndise.gov.ua

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

Олександр Олександрович Кравчук
начальник відділу
Управління стратегічного аналізу та прогнозування

E-mail: alex_6507@meta.ua

Міністерство внутрішніх справ України

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗАСАДИ МЕТОДОЛОГІЇ ВСТАНОВЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ПРАВОЧИНУ

Стаття присвячена основам науково-методичного забезпечення пізнання (дослідження) фінансового результату правочину, зокрема кредитної операції (зобов'язання), в процесі здійснення конституційного, цивільного, господарського, адміністративного і кримінального правосуддя, правоохоронної та правозахисної діяльності.

Ключові слова: *пізнання у правосудді, правоохоронній та правозахисній діяльності; фінансовий результат правочину; ефективні засоби й методи*